

I Tematiskais plāns

Tēma: Latvijas teritorija Krievijas impērijas sastāvā

Mērķis: Radīt izpratni par vēstures notikumiem laika posmā no 18.gs. līdz 20.gs. sākumam un šo notikumu ietekmi uz latviskuma attīstību.

Stunda	Apakštēma/ laiks	Uzdevumi	Sagaidāmie rezultāti	Jēdzieni	Pārbaudes formas	Mājas uzdevumi
1.	Vidzemes, Latgales un Kurzemes-Zemgales hercogistes pievienošana Krievijas impērijai. Lielais Ziemeļu karš.	1. Izprast notikumus un procesus, kuru rezultātā Latvijas teritorija nonāk Krievijas impērijas sastāvā. 2. Apgūt nozīmīgākos šī perioda faktus un iepazīties ar būtiskākajām personībām.	1. Prot nosaukt un raksturot notikumus, kuru rezultātā Latvijas teritorija nonāk Krievijas impērijas sastāvā. 2. Prot raksturot Lielo Ziemeļu karu, nosaukt tajā iesaistītās puses un nozīmīgākās personības.			
2.	Zemnieku stāvoklis Vidzemē 18.gs., hernhūtiešu kustība, Garlībs Merķelis un viņa nozīme Latvijas vēsturē. Dzimtbūšanas atcelšana Latvijas teritorijā.	1. Izprast zemnieku stāvokli Vidzemē 18.gs. 2. Prast raksturot hernhūtiešu kustības un Garlība Merķeļa nozīmi Latvijas vēsturē. 3. Apgūt nozīmīgākos notikumus saistībā ar dzimtbūšanas atcelšanu.	1. Izprot latviešu zemnieku politisko un ekonomisko situāciju Vidzemē 18.gs. 2. Atpazīst jēdzienu „hernhūtieši” un prot raksturot šīs kustības darbības virzienu. 3. Izprot Garlība Merķeļa nozīmi Latvijas vēsturē. Prot nosaukt G.Merķeļa darbu “Latvieši” un raksturot darbā iekļauto domu. 4. Zina nosaukt, kad tikusi atcelta dzimtbūšana Latvijas teritorijā. Prot raksturot šī procesa plusus un mīnus.	hernhūtieši, kļaušas, nodevas, degvīna dedzināšana		

3.	Jaunlatviešu kustība, tās ietekme uz latviskuma attīstību.	<p>1. Izprast Jaunlatviešu kustības darbības mērķus, spēt raksturot kustības ietekmi uz latviešu kultūrvides attīstību.</p> <p>2. Prast identificēt nozīmīgākos Jaunlatviešu kustības dalībniekus un raksturot viņu ieguldījumu Latvijas vēsturē.</p>	<p>1. Izprot Jaunlatviešu kustības mērķus un kustības darbības vidi.</p> <p>2. Prot nosaukt nozīmīgākos šīs kustības aktivistus. Spēj tos identificēt starp citām personībām Latvijas vēsturē.</p> <p>3. Prot raksturot kustības sekas un ietekmi uz latviskuma attīstību.</p>			Darbs ar informāciju (1.uzd.)
4.	Jaunā strāva, kustības mērķi, darbības sekas un ietekme uz 1905.-1907.gada revolūciju.	<p>1. Izprast Jaunās strāvas mērķus, darbības virzienu.</p> <p>2. Prast identificēt nozīmīgākos jaunstrāvniekus un raksturot viņu izpausmes veidu.</p> <p>3. Izprast jaunstrāvnietu ietekmi uz vēlākajiem vēstures notikumiem – 1905. – 1907.gada revolūciju.</p>	<p>1. Izprot Jaunās strāvas idejas un darbības mērķi.</p> <p>2. Spēj identificēt nozīmīgākos jaunstrāvniekus.</p> <p>3. Izprot Jaunlatviešu un Jaunās strāvas kustības atšķirības. Spēj identificēt un nošķirt šo kustību darbības virzienu.</p> <p>4. Izprot jaunstrāvnietu ietekmi uz revolucionāro ideju attīstību.</p>			
5.	1905. – 1907.gada revolūcija. Cēloņi, notikumi un sekas. Ietekme uz valstiskuma attīstību.	<p>1. Prast raksturot politisko, sociālo un ekonomisko situāciju Latvijas teritorijā 19.gs.b./20.gs.sāk.</p> <p>2. Prast saistīt revolucionāro kustību Latvijas teritorijā ar līdzīgiem notikumiem Krievijas impērijas iekšienē.</p> <p>3. Spēt raksturot revolūcijas kustībā iesaistītos iedzīvotāju slāņus un raksturot viņu mērķus.</p> <p>4. Prast raksturot revolūcijas sekas un to ietekmi uz turpmākajiem Latvijas vēstures notikumiem.</p>	<p>1. Izprot vēsturisko situāciju 19.gs.b./20.gs.sākumā. Prot to saistīt ar revolucionāro ideju attīstību.</p> <p>2. Zina nosaukt nozīmīgākos notikumus, pieminēt svarīgākos faktus.</p> <p>3. Izprot kāpēc Latvijas teritorijā atšķirībā no Krievijas vidienes, revolucionārajā kustībā iesaistījās arī zemnieki.</p> <p>4. Prot raksturot katras iedzīvotāju grupas mērķus un intereses.</p> <p>5. Izprot revolūcijas sekas un to ietekmi uz vēlāko Latvijas valsts izveidošanu.</p>	Soda ekspedīcijas	Pārbaudes darbs	Darbs ar informāciju (2.uzd.)

II Ieteikumi skolotājiem

Flash materiāls līdzīgi kā iepriekšējās daļas ir veidotas tā, lai iekļautu būtiskāko informāciju, taču skolotāja uzdevums ir šo materiālu papildināt ar faktoloģiski plašāku informāciju. Materiālā vispirms sniegts ieskats par to kā trīs Latvijas teritorijas daļas nonāk Krievijas impērijas sastāvā. Sīkāk, pēc Latvijas vēsturē pieņemtajiem principiem, ir raksturota Vidzeme 18.gs. Iekļauta arī būtiskākā informācija par Jaunlatviešiem, Jauno strāvu un 1905. – 1907.gada revolūciju.

Balstoties uz iepriekš pieņemtajiem principiem, pievienots **materiāls darbam ar tekstu**, kas ir domāts tam, lai skolēniem būtu iespēja veidot piezīmes un viņiem būtu materiāls, pēc kura nostiprināt būtiskāko informāciju. Šajā materiālā, kas paredzēts darbam ar tekstu, ir paredzēta vieta nozīmīgāko gadu pierakstam un jēdzienus skaidrošanai, kā arī citu šī perioda notikumu analīzei.

Papildus uzdevumos ir pievienota tabula Jaunlatviešu kustības dalībnieku raksturošanai. Šī tabula paredzēta kā patstāvīgais darbs, pēc tam klasē kopīgi analizējot iegūtos rezultātus. Jāpiezīmē, ka šeit skolotāju materiālā ir dots tabulas aizpildītais variants, kurā ir norādīts katras pieminētās personības paveiktais. Tomēr jāuzsver, ka šeit ir īsi un konspektīvi norādīts autores subjektīvi dotā informācija, taču tas nebūt nenozīmē, ka skolēnu atrastā informācija nevar būt daudz plašāka. Papildus uzdevumos darbam ar informāciju 2.uzdevums ir darbs ar divu vēsturnieku sniegto informāciju par 1905. – 1907.gada revolūciju. Pirmais jautājums šajā uzdevumā mērķtiecīgi ir uzdots, lai skolēniem vēlreiz būtu iespēja nostiprināt savas prasmes nošķirt vēstures avotus no informācijas avotiem.

Darbs ar vēstures avotiem veidots tā, lai salīdzinātu divu atsevišķu posmu notikumus un procesus. Salīdzināšanai ir piedāvāts Garlība Merķeļa darba „Latvieši” fragments un jau Jaunlatvieša Ata Kronvalda rakstītais. Salīdzinot divus vēsturiski tik dažādus posmu, skolēniem ir iespēja izvērtēt latviskās pašapziņas izaugsmi laika posmā no 18.gs. līdz 19.gs. otrajai pusei. Atbilžu lapā, kas pievienota šiem avotiem 2.uzdevumā mērķtiecīgi ir atsevišķas ailes, kur norādīt pozitīvo, negatīvo un apstākļus. Mērķis šādam atbildes dalījumam ir ļoti konkrēts. Ļoti bieži skolēni steidzoties vai neapdomības dēļ sniedz tikai daļēju atbildi uz jautājumu, paši to nemaz neapzinoties, taču tajā pašā laikā zaudējot vērtējuma punktus. Šādā veidā viņiem tiek konkretizēta gaidāmā atbilde.

Jāpiezīmē, ka šajā sadaļā visos manis izstrādātajos projekta materiālos ir lietots termins „skolēns”, lai gan pēc būtības profesionālajā izglītībā būtu jālieto termini „audzēknis” vai „izglītojamais”. Šādu terminu izvēli izdarīju subjektīvi, akcentējot, ka profesionālās izglītības audzēkņiem vidējā izglītībā tiek uzlikta tādas pašas prasības kā vispārīzglītojošo skolu skolēniem. Kas nozīmē, ka zināšanu un prasmju līmenī viņiem ir jāatbilst vidusskolēna līmenim.

III Uzdevumu atbildes

1. Īsi un kodolīgi raksturo kā Vidzeme, Kurzeme un Latgale nonāk Krievijas impērijas sastāvā.

Vidzeme – Krievijas cars Pēteris I vēlējās „izcirst logu uz Eiropu”. Aizsākās Lielais Ziemeļu karš, kura rezultātā Vidzeme nonāk Krievijas impērijas sastāvā.

Latgale – Polija novājināta, to savstarpēji sadala Prūsija, Austrija un Krievija. Latgale pirmajā dalīšanas reizē nonāk Krievijas impērijas sastāvā.

Kurzeme – Pēdējais Kurzemes hercogs Pēteris Bīrons nesapratās ar muižniekiem, sākās zemnieku sacelšanās. Rezultātā viņš lūdz palīdzību un vēlāk pārdod hercogisti Krievijai.

2. Pieraksti laikam atbilstošos notikumus:

1700. – 1721.g. – Lielais Ziemeļu karš

1772.g. – Latgale nonāk Krievijas impērijas sastāvā, kļūstot par Vitebskas guberņu.

1795.g. – Kurzeme nonāk Krievijas impērijas sastāvā, kļūstot par Kurzemes guberņu.

1817.g. – Dzimbūšanas atcelšana Kurzēmē.

1819.g. – Dzimbūšanas atcelšana Vidzemē.

1861.g. – Dzimbūšanas atcelšana Latgalē.

1873.g. – Pirmie Vispārējie latviešu Dziesmu svētki.

1905. – 1907.g. – Revolūcija.

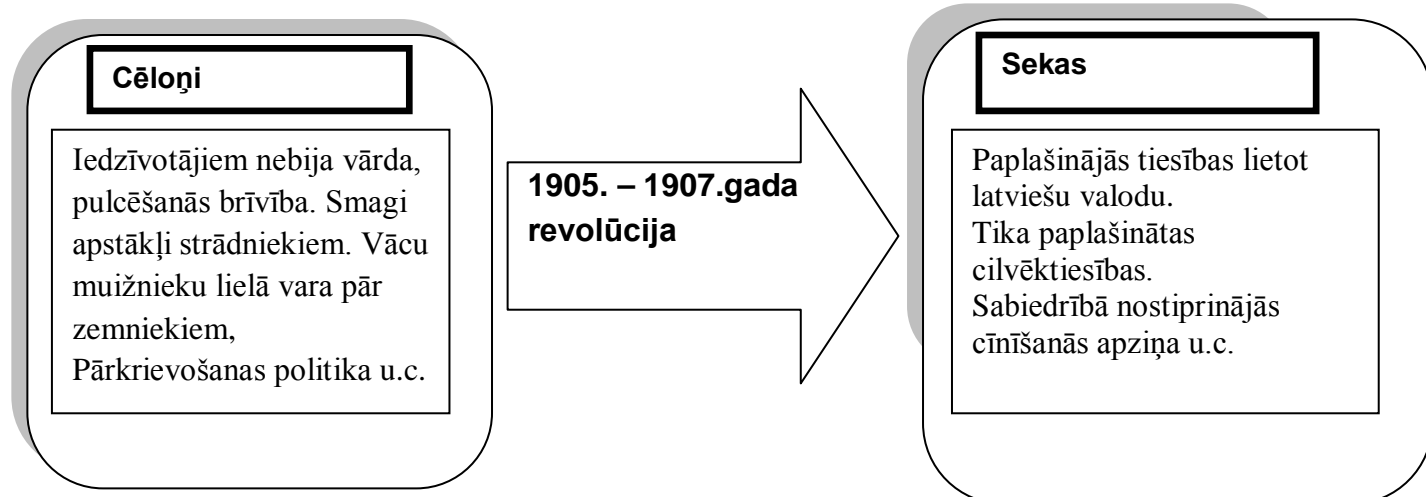
3. Izskaidro jēdzienu:

Hernhūtieši – Brāļu draudzes Vidzemē 18.gs. Tajās tautai saprotamā veidā no pašu vidus nākuši cilvēki saiešanas namos sludināja kristīgo mācību. Viņi centās atturēt zemniekus no dzeršanas un cēla viņu pašapziņu.

4. Aizpildi tabulu.

	Jaunlatvieši	Jaunā strāva
Darbības laiks	19.gs. 50. – 60. gadi	19.gs. 80.gadu beigas un 90.gadu sākums
Darbības mērķis	latviešu pašapziņas celšana un latviešu ekonomiskā stāvokļa uzlabošana	Strādnieku interešu aizstāvēšana, sieviešu līdztiesības jautājuma aktualizēšana u.c.
Aktīvākie dalībnieki	J.Alunāns, Kr.Barons, Auseklis (Krogzemju Mikus), Atis Kronvalds u.c.	Elza Rozenberga (Aspazija), Jānis Pliekšāns (Rainis), Jānis Jansons – Brauns, Fricis Roziņš – Āzis, Pēteris Stučka u.c.
Laikraksti	„Mājas viesis”, „Pēterburgas avīzes”	„Dienas lapa”

5. Aizpildi shēmu.

Darbs ar informāciju

1. Iepazīsties ar tabulu un aizpildi to, patstāvīgi iegūstot informāciju.

Izcilākie Jaunlatviešu kustības dalībnieki

Persona	Nodarbošanās	Paveiktais
Krišjānis Valdemārs	Publicists, tautsaimnieks	„Pēterburgas avīzes” dibinātājs. Aicina latviešus kopt savu valodu un kultūru. Ainažu jūrskolas dibinātājs. Aicina latviešus uz aktīvu saimniecisku darbību.
Krišjānis Barons	Folklorists, rakstnieks	Vāc un apkopo latviešu kultūras mantojumu - dainas
Juris Alunāns	Dzejnieks, publicists	Publicēja pirmo pasaules dzeju apkopojumu lat.val. „Dziesmiņas latviešu valodai pārtulkotas”. Rūpējās par latviešu valodas attīstību.
Ādolfs Alunāns	Aktieris, režisors, dramaturgs	Latviešu „teātra tēvs”. Rakstīja lugas. Rīgas Latviešu biedrības dibinātājs
Jānis Cimze	Komponists, pedagogs	Pirmais latviešu tautasdziesmu melodiju krājējs un apdarinātājs. Vadīja Valkas skolotāju semināru. Latviešu koru kultūras pamatlicējs.
Ernests Dinsbergs	Rakstnieks, tulkotājs	Publicējies „Mājas viesī” un „Pēterburgas avīzēs”. Mēģināja runāt nācijās vārdā, uzsākot protestus pret latviešu beztiesību.
Atis Kronvalds	Valodnieks, pedagogs	Organizēja pirmās latviešu skolotāju sanāksmes. Izveidojis daudzus jaunvārdus, piemēram, Satversme, zinātne, vēsture, vēstule, dzeja.
Ansis Lerhis – Puškaitis	Rakstnieks, folklorists, pedagogs	Vācis tautas pasakas. Publicējis krājumu „Latviešu tautas teikas un pasakas”
Kaspars Biezbārdis	Pedagogs	Aktīvi iesaistījies latviešu sabiedriskajā dzīvē, aizstāvējis latviešu intereses. Paplašinājis latviešu valodas zinātnisko terminoloģiju un precizējis pareizrakstību.
Fricis Brīvzemnieks	Folklorists, dzejnieks un tulkotājs	Ieguldījis lielu darbu folkloras materiālu vākšanā un publicēšanā. „Krievu – latviešu – vācu” vārdnīcas sastādītājs.
Auseklis (Krogzemju Mikus)	Dzejnieks un rakstnieks	Savos darbos, izmantojot vēstures un mitoloģijas tematiku, centās modināt latviešu pašapziņu.
Andrejs Pumpurs	Dzejnieks un rakstnieks	Izcilā eposa „Lāčplēsis” autors.

2. Avoti par 1905. – 1907. gada revolūciju

1. Vai dotie avoti var tikt uzskatīti par vēstures avotiem? Atbildi pamato.

Nē, jo tā ir vēsturnieku sniegta informācija.

2. Kāpēc Latvijā 1905. – 1907. gada revolūciju var dēvēt par visas tautas revolūciju?

Jo tajā piedalījās plaši iedzīvotāju slāņi – strādnieki, zemnieki, inteliģence u. tml.

3. Kādus revolūcijas cēloņus Tu vari avotos saskatīt?

- Iedzīvotājiem nebija tiesību piedalīties valsts pārvaldē;
- Nebija vārda un pulcēšanās brīvība;
- Pārkrievošanas politika;
- Vācu muižnieku pārlieku lielā vara.

4. Pret kādām iedzīvotāju grupām vērsās revolūcija laukos? Kāpēc?

- Pret vācu muižniekiem, jo tie apspieda un ierobežoja zemniekus.
- Pret luterāņu mācītājiem, jo tie saistījās ar visu vācisko un bija muižniekiem liels atbalsts.

Darbs ar avotiem

1) Lai labāk izprastu avotus, noskaidro

a) kādā vēsturiskajā situācijā tie tapuši

Avots A – Vidzemē 18. gs. dzimtbūšanas laikā.

Avots B – 19. gs. vidū Jaunlatviešu kustības darbības laikā.

b) kāda ir autora vēsturiskā nozīme

Garlībs Merķelis – vērsies pret vācu muižnieku netaisnībām pret latviešu zemniekiem.

Atis Kronvalds – jaunlatvietis, iestājās par latviskumu (latviešu valodas un vēstures godāšanu).

2) Nosauc kādas latviešu pozitīvās un negatīvās īpašības Garlībs Merķelis (Avots A) ir nosaucis. Kādi vēsturiski apstākļi, tavuprāt, varētu būt veicinājuši?

Pozitīvās īpašības – gudri, attapīgi, asprātīgi, labi amatnieki.

Negatīvās īpašības – tieksme uz dzeršanu, bezjūtība, nepietiekama kultūra, lepnuma trūkums.

Apstākļi – latvieši bija dzimtzemnieki vācu muižnieku pakļautībā, piedzīvojot skarbus dzīves apstākļus. Jēdziens „latvietis” šajā periodā faktiski nozīmēja piederību zemnieku slānim. Tas ierobežoja latviešu izglītošanās iespējas un veidoja negatīvās īpašības.

3) Kā mainījusies savas tautības apziņa no viena laikmeta līdz otram? Saisti to ar katrā avotā raksturotā perioda iezīmēm.

A avotā autors Garlībs Merķelis uzsver, ka latvieši ir dzimtļaudis bez nacionāla lepnuma. Vēl autors atzīmē, ka bieži latvieši, ieguvuši brīvību, kaunas atzīt savu piederību latviešiem.

B avotā jaunlatviešu kustības dalībnieks Atis Kronvalds aicina lepoties ar savu tautību un domāt par tēvzemes mīlestību.

4) Kādus faktoros latviskās apziņas veicināšanai jauniešu vidū savā darbā min Atis Kronvalds (Avots B)? Kā to var saistīt ar šī (Jaunlatviešu) laikmeta idejām?

Autors uzsver, ka latviešiem:

- 1) Tēvzemes pazīšana
- 2) Tēvzemes vēstures godāšana
- 3) Tēvu valodas cienīšana.

Jaunlatviešu kustības ideju pamatā bija latviskuma attīstība, ko var izdarīt ceļot latviešu pašapziņu, aicinot lepoties ar piederību latviešu tautībai, domāt par valodas un kultūras mantojama apzināšanu un attīstīšanu.

5) Raksturo attieksmi pret vāciešiem katrā no avotiem. Kādas pārmaiņas notikušas?

Avotā A, kas raksturo situāciju 18. gs., tiek atzīmēts, ka pret vāciešiem latvieši izjūt „rūgtu riebumu savienotu naidu”. (Pēdējā no avotā dotajām rindkopām).

Savukārt 19. gs. otrajā pusē tapušajā avotā B, tiek uzsvērts, ka vācieši ir paveikuši arī pozitīvo, piemēram, strādājuši pie latviešu apgaismošanas. Autors uzsver, ka daļa vāciešu latviešiem ir devuši vairāk kā daļa latviešu. (avota pēdējā rindkopa)

6) Kādas pārdomas Tev raisīja G.Merķeļa un A.Kronvalda darbu fragmenti?

Katra subjektīvais viedoklis.